

Каткова Т. А.
магістр психології,
старший викладач кафедри психології
Варіна Г. Б.
магістр психології,
старший викладач кафедри психології

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні постає багато питань, пов'язаних з проблемою підготовки дитини до школи. Особливо гостро ці питання постають, коли мова йде про дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР). Такі діти потребують особливої уваги з боку педагогів та психологів. Але перед тим, як навчити дитину із ЗПР, необхідно знайти до неї підхід та виявити шляхи педагогічного та психологічного впливу для досягнення найвищих результатів. Щоб вирішити цю проблему, треба насамперед діагностувати рівень творчих здібностей дітей. Дитинство є найбільш сприятливим для розвитку творчості дитини.

За визначенням С.А. Козлової «Творчість - це свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання дійсності, створюючи нові, оригінальні предмети, які ніколи раніше не існували, твори для удосконалення матеріального і духовного життя суспільства».

Багато психологів давали свої визначення поняття творчості, але всі вони зводилися до того, що творчість є діяльністю людини, яка створює щось нове, оригінальне. Витоки творчих сил людини ідуть з дитинства, з того часу, коли творчі прояви багато в чому мимовільні і життєво необхідні. Концепція дошкільного виховання розглядає уяву і творчість як передумови формування базису особистісної культури. Творчі здібності являють собою сплав багатьох якостей. І питання про компоненти творчого потенціалу людини залишається досі відкритим, хоча зараз існує кілька гіпотез, що стосуються цієї проблеми. Багато психологів пов'язують здатності до творчої діяльності, насамперед з особливостями мислення. Зокрема, відомий американський психолог Гілфорд, що займався проблемами інтелекту встановив, що творчим особистостям властиве так зване «дивергентне мислення». Люди, що володіють таким типом мислення, при вирішенні будь-якої проблеми концентрують всі свої зусилля на знаходження єдино правильного рішення, а починають шукати рішення в усіх можливих напрямках з тим, щоб

розглянути якомога більше варіантів. Такі люди схильні утворювати нові комбінації з елементів, які більшість людей знають і використовують тільки певним чином, або формувати зв'язку між двома елементами, які не мають на перший погляд нічого спільного [4].

Серед дітей, які не справляються з програмою середньої школи, більшу частину займають діти із затримкою психічного розвитку. Саме тому дуже важливо своєчасно виявити дітей даної категорії серед старших дошкільників і вивчати їх специфічні психофізичні особливості.

В даний час діти із затримкою психічного розвитку вивчені досить широко. Дослідження видатних дефектологів Т.А. Власова та В.І. Лубовського, внесли великий внесок в розвиток даної галузі педагогічної науки і дозволили виділити загальні специфічні особливості дітей із затримкою психічного розвитку дошкільного та молодшого шкільного віку. Поняття «затримка психічного розвитку» визначається, як «особливий тип аномалії», що виявляється в порушенні нормального темпу психічного розвитку дитини, із затримкою психічного розвитку слід диференціювати від дітей з педагогічною занедбаністю, так як причини зниженої навченості, що виникли в обох випадках, різні. Затримки психічного розвитку виникають у зв'язку зі слабко вираженими органічними ушкодженнями мозку (уродженими або набутими у внутрішньоутробному, при родовому, а також ранньому періоді життя). Разом з тим, на відміну від олігофренії, дію патогенних факторів приводили лише до порушення темпу розвитку дітей, що підтверджується оборотністю симптомів. Тут слід зазначити, що повна оборотність симптомів настає лише в тих випадках, коли проводиться корекційна та лікувальна робота [5].

Серед дітей з інтелектуальною недостатністю особливу групу становлять діти із затримкою психічного розвитку. Найважливішою особливістю цієї категорії дітей є знижена активність у всіх видах діяльності, що, в свою чергу, може виявитися істотною причиною низьких комунікативних здібностей цих дітей. Однак з іншого боку, дефіцит спілкуванні з оточуючими значно посилює наявні у цих дітей порушення пізнавальної діяльності.

Дослідження процесу спілкування дошкільнят з ЗПР показують, що у них знижена потреба в спілкуванні, як з дорослими, так і з однолітками. Спілкування з дорослим носить, в основному, діловий характер. Особистісне спілкування з дорослим зустрічається значно рідше. До спілкування старших дошкільників з ЗПР є практичне, ділове співробітництво з дорослим. Спілкування на основі пізнавальних мотивів займає невелике місце. Поряд з провідним засобом спілкування - промовою, велику роль відіграють експресивно-мімічні акти. Таким чином, спілкування дітей з ЗПР з дорослими знаходиться на більш низькому рівні розвитку, ніж у їхніх нормально розвиваються однолітків. Проте

експериментально доведено, що рівень спілкування з дорослими і однолітками у дітей з ЗПР значно вище, ніж у дошкільнят з недорозвитанням інтелекту, вони більш адекватно будують свої відносини з незнайомим дорослим, виявляють більшу ініціативу у вільному, що не обмежується рамками експерименту спілкуванні з дорослим. У дітей з ЗПР, незважаючи на вкрай низькі середні показники, які також свідчать про знижену потреби в спілкуванні, зберігається поступальний характер розвитку діяльності спілкування від нижчих форм до вищих.

Арт-терапія - це спеціалізована форма психотерапії, заснована на мистецтві, в першу чергу образотворчої і творчої діяльності [2].

Основна мета арт-терапії полягає в гармонізації розвитку особистості через розвиток здатності самовираження і самопізнання. Арт-терапія може використовуватися як у вигляді основного методу, так і в якості одного з допоміжних методів. Огляд літератури з арт-терапії свідчить про те, що це збірне поняття, що включає безліч різноманітних форм і методів. Кожен з елементів класифікації допускає використання мистецтва і в експресивному творчому варіанті, коли творять самі хворі, і в імпресивній, коли використовується сприйняття вже готового твору образотворчої діяльності [1]. У арт-терапії дуже багато різновидів підходів (музикотерапія, казкотерапія, тілесно-орієнтована терапія). Зупинимося детальніше на ізотерапії.

Деякі вчені схильні розглядати малювання як один із шляхів виконання програми вдосконалення організму. Малювання розвиває чуттєво-рухову координацію. Його перевага полягає в тому, що воно вимагає узгодженого участі багатьох психічних функцій. Малюючи, дитина дає вихід своїм почуттям, бажанням, мріям, перебудовує свої відносини в різних ситуаціях і болісно стикається з деякими страшними, неприємними, травмуючими образами. Таким чином, малювання виступає як спосіб осягнення своїх можливостей і навколишньої дійсності, як спосіб моделювання взаємовідносин і вирази різного роду емоцій, в тому числі і негативних, негативних. Тому малювання широко використовують для зняття психічної напруги, стресових станів, при корекції неврозів, страхів. Малюнок - це завжди якимось повідомлення, зашифроване в образах. Завдання психолога полягає в тому, щоб розшифрувати його, зрозуміти, що говорить йому обстежуваний.

Рисункові методики дуже інформативні, тобто дозволяють виявити безліч психологічних особливостей людини. При цьому вони прості у проведенні, займають небагато часу і не вимагають ніяких спеціальних матеріалів, крім олівця і паперу. Додатковою перевагою рисункових методів є їх природність, близькість до звичайних видів людської діяльності. На відміну від більшості інших тестів, рисункові методики можуть проводитися багато разів і як завгодно часто, що не втрачаючи свого діагностичного значення. Вони застосовні до клієнтів самого

різного віку - від дошкільного до дорослого включно. Це дозволяє використовувати їх для контролю динаміки стану і для спостереження за ходом психічного розвитку протягом тривалого періоду. В останні роки все більше підкреслюється психотерапевтичне значення малювання, як і художньої діяльності взагалі. Не можна заперечувати важливість і значущість творчих здібностей у житті дитини необхідно всіляко допомагати їх розвитку і, одночасно, використовувати їх для оптимізації учбової діяльності. Якщо не приділяти відповідної уваги збагаченню образів уяви, розвитку її механізмів у дошкільному віці, це може призвести до її поступового згасання, що негативно позначиться на результатах шкільного навчання. Також, доцільно приділити увагу мовленнєвому розвитку таких дітей, який теж можливий за наявності використання методів арт-терапії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арт-терапия / сост. и общ. ред. А.И. Копытина. - СПб. : Питер, 2001.-210с.
2. Варіна Г.Б., Каткова Т.А. Психологічні особливості особистісної сфери осіб з інвалідизуючими захворюваннями // Zbornik prispevkov z medzinarodna vedeko-praktika konferencia: Realita a perspektivy vyvoja spolocnosti: socialne, psychologické a politické aspekty, 2016, 200 p. - P. 67-71.
3. Козлова С.А., Куликова С.А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений. - 2-е изд., перераб и доп. / С.А. Козлова, С.А. Куликова. - М.: изд. Центр «Академия», 2009. - 416с.
4. Розвиток творчих здібностей дітей : Метод, рек. для викл. ДМШ Л.В. Карпенко (уклад.). - Суми : Університетська книга, 2000. - 56 с
5. Царькова О.В., Прокоф'єва О.О., Каткова Т.А., Варіна Г.Б. Комплекс психолого-методичних порад батькам та педагогічним працівникам, які виховують дітей з затримкою психічного розвитку: навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 Психологія / О.В. Царькова, О.О. Прокоф'єва, Т.А. Каткова, Г.Б. Варіна. - Мелітополь, 2019. - 69 с